

מדרגות בהופעת ה'

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת וארא

דאגת ה' לישראל • התגלות ה' לאבות – הופעה דרך הטבע • מדרגות בהופעה האלוקית • הכרת ה' מתוך המציאות ומתוך הופעה גלויה • ידיעה כללית וידיעה שלמה • ביטחון בה' – בכל המצבים • לימוד מסירות הנפש מהצפרדעים • משמעות ארבעה לשונות של גאולה (מהר"ל) • מעבדות לחירות בפרט • הדרך לחירות במילוי תוכן • אחרית כראשית

דאגת ה' לישראל

בפרשה הקודמת משה מתלונן כביכול על הנהגתו של ריבונו של עולם: "לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי" (שמות ה, כב) והקב"ה משיב לו: "וַיַּדְבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אֲנִי ה' (שמות ו, ב).

אומר המדרש (שמות רבה פרשה ו, ג): אמר ר' מאיר משל למלך בשר ודם שהיה משיא בתו, קרא לקרטני אחד להיות סרסור ביניהן – איש משכיל שיתווך בין בתו של המלך לחתן המיועד - התחיל מדבר בגסות כנגדו, אמר המלך מי הגיס את ליבך, לא אני שעשיתך סרסור? כך אמר הקב"ה למשה, מי גרם לך שתרבה דברים הללו, אני הוא שגדלתי לך"

כלומר המדרש אומר, משל למלך, זה הקב"ה שרואה בעוני ישראל ובצערם ורוצה להציל אותם מיד פרעה מלך מצרים, ומתווך אהבתו לישראל הוא שולח את משה כדי להציל אותם. וכשמשה הולך בשליחות הזאת, הוא מתלונן על הקב"ה שהוא

לא מטפל בעם ישראל. אומר לו הקב"ה, הרי אני שלחתי אותך לעזור לעם ישראל בגלל שאני מרחם על ישראל, ואתה בא ומתלונן עלי שאני לא מתנהג יפה כלפי ישראל ואומר לי "למה הרעות לעם הזה", אתה צריך להבין, שכל מה שאני עושה זה לטובת עם ישראל. פתאום אתה נהיית הדואג לעם ישראל - הרי אני הדואג להם. כך אומר לו ריבונו של עולם: "וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'" - במידת הרחמים, אני המרחם על עם ישראל.

התגלות ה' לאבות – הופעה דרך הטבע

מדרש שני (שם פרשה ו, ד):

"וַיֹּאֲרָא אֶל אַבְרָהָם" (שמות ו, ג) אמר לו הקב"ה למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתו להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך, ולא הרהרו אחרי מידותיי, אמרתי לאברהם "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה פי לך אתננה" (בראשית יג, יז) ביקש לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא הרהר אחר מדותי" – ארץ ישראל ניתנה לאברהם, ועדיין כדי להשיג קרקע בשביל קבורת שרה, היה צריך לשלם כסף אף על פי שהכול שלו. "אמרתי ליצחק: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך פי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל" (בראשית כו, ב) - ביקש לשתות מים ולא מצא כמו שכתוב "ויריבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים" (שם כו, כ) ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" (בראשית כח, ג) - ביקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי, ולא שאלני מה שמי כשם ששאלת אתה, ואתה תחילת שליחותי אמרת לי מה שמי, ולבסוף אמרת: "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה, כג).

הקב"ה אומר למשה, לאבות לא קיימתי את מה שהבטחתי להם, והם לא הרהרו אחר מידותיי. הופעתי אליהם בא-ל שדי, ואליך אני מופיע בשם הויה. מדרגות מדרגות. האבות היו בבחינת די לחכימא ברמיזא. האבות האמינו אמונה גדולה בריבונו של עולם, לא היה צריך שהקב"ה יתגלה אליהם בגילוי מפורש ממשי

בניסים, הם לא היו צריכים את הגילוי הזה כדי להידבק בריבוננו של עולם. הם האמינו לכל מה שהקב"ה אמר באמונה תמימה, באמונה שלמה. והנה אתה משה רבינו, אני מופיע אליך, ואתה שואל מה שמי, ואתה מהרהר אחר ההתנהגות שלי כאילו אני לא מקיים את הבטחותיי. לאבות הבטחתי הרבה הבטחות והם לא שאלו אותי למה הן לא מתקיימות, ואתה שואל ומהרהר.

מה ההבדל בין ההופעה בא-ל שדי להופעה שבשם הויה. האבות לא נפגשו בניסים, הקב"ה הופיע עליהם בנבואה, אבל לא הראה להם ניסים. ה' התגלה אל האבות בדרך הטבע. האבות מצליחים מאוד, אברהם עשיר גדול, יצחק מצליח, ליעקב יש סיעתא דשמיא בדרכיו בכל ההתמודדויות שלו, והכול בדרך הטבע לא בדרך נס. הם מאמינים באופן עמוק וטבעי בבחינת 'די לחכימא ברמיזא', מרמז קטן של ההופעה האלוקית הם כבר הבינו דבר מתוך דבר וידעו שריבוננו של עולם הגבוה מעל גבוה מופיע כאן. אמנם הוא לא הופיע עליהם בצורה ממשית וגלויה, אבל הם כבר הבינו שיש כאן משהו יותר עמוק ויותר עליון - והאמינו.

מדרגות בהופעה האלוקית

אצל משה רבנו מתחילה הופעה חדשה, הופעה גלויה, הופעה של ניסים, הופעה שבה הקב"ה לא רק מופיע בטבע, אלא מופיע מעל הטבע, משנה את הטבע, שולט בטבע. זאת ההופעה שפוגש משה רבינו, ואף על פי כן הוא שואל שאלות, על זה הביקורת. אצל האבות, הקב"ה לא הופיע בצורה גלויה, הם לא היו צריכים את זה. אבל כשמופיע עם ויש ציבור גדול מאוד, צריכה להיות הופעה הרבה יותר ממשית וגלויה, כאן כבר לא כולם 'חכימא' שמספיק להם ב'רמיזא', הם צריכים הסברה יותר גדולה. ירידת הדורות גורמת לצורך להתגלות יותר עליונה. כשמופיע עם, יש הופעה יותר ממשית של ניסים שמראים את שליטת ה' בעולמו. ויש מדרגה עוד יותר גבוהה מהמדרגה של הניסים. כשמשה ואהרן באים לפרעה להתרות בו, לפני כל מופת ומכה הם אומרים: 'כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה', וחז"ל אומרים לנו שכל הנביאים נתנבאו ב'כה אמר ה' ומשה רבינו נתנבא ב'זה הדבר'. מה משמעות הביטוי הזה, זה להראות באצבע, זה הדבר. אז למה משה

רבינו במכות מצרים מתנבא ב'כה' כי גם אצל משה רבנו יש מדרגות בהופעה, עד מתן תורה הנבואה של משה רבנו עוד לא הגיעה לשיא המדרגה שלה, עדיין הנבואה שלו הייתה במדרגה של ניסים. אמרנו שהקב"ה יכול להתגלות ברמז, כמו אצל האבות שפגשו את הקב"ה בטבע. ויש הופעה עוד יותר גדולה, הופעה של ניסים, אנחנו רואים שהטבע משתנה, היאור נהפך לדם, המים בכל מקום נהפכים לדם, זה לא הסדר, רואים שמישהו שולט בטבע. וכן בשאר המכות רואים שיש כוח עליון כוח אלוקי שהוא שולט בטבע ומשנה את סדרי הטבע. אז יש כאן כוח מעל המציאות הטבעית שאנחנו פוגשים. כלומר הניסים מוכיחים שיש מישהו שיש לו כוח יותר עליון, והוא שולט על הטבע. הניסים הם הוכחה שיש בורא עולם, אבל עדיין לא רואים אותו.

המדרגה היותר גבוהה היא כשפוגשים את המציאות האלוקית ממש. כשעם ישראל מגיע למעמד הר סיני, הם שומעים את קול ה' ממש, הם שומעים את שתי הדיברות הראשונות, יש בחז"ל דעה ששמעו את כל הדברות, ויש דעה ששמעו רק שתי דברות ראשונות. "אַחַת דִּבְרֵי אֱלֹהִים שָׁמְעוּ זֶה שְׁמַעְתִּי" (תהילים סב, יב), כל ישראל שומעים את דבר ה'. ומשה רבינו מקבל את המדרגה העליונה הזאת שהיא נשארת איתו לתמיד. מכאן ואילך, משה במדרגה חדשה שהיא בבחינת 'זה הדבר', משה רואה את המציאות האלוקית.

הכרת ה' מתוך המציאות ומתוך הופעה גלויה

מורנו ורבנו הרצ"ה, היה אומר, יש שתי הסתכלויות של אמונה. הסתכלות אחת היא מתוך המציאות להכיר את ריבונו של עולם. רואים את המציאות ומבינים שיש משהו מעל. רואים את הטבע ומסתכלים על פלאי הטבע ומתפעלים ואומרים מי ברא כל אלה, וזה מה שעשה אברהם אבינו שהגיע לאמונה מתוך התבוננות במציאות. רואה שמש וירח, רואה את הארץ וכל אשר בה, רואה שלכל בריה יש המזון שלה, והוא עומד ושואל את עצמו מי ברא כל אלה, מי עשה כל אלה, מי ברא את השמש ואת הירח ואת הכוכבים? יש כאן בריאה מאוד נפלאה, והוא מחפש מי הבורא, והוא מכיר את הקב"ה מתוך המציאות.

ויש מדרגה אחרת שרואים את ריבונו של עולם במציאות. אני רוצה שתבינו את ההבדל, לא שיש סימן ואז מכירים, אלא פוגשים אותו, כמו שאנחנו מדברים עם אדם ואמנם אנו רואים רק את הגוף שלו, אבל אנחנו מדברים אל הנפש שלו, זה לא צריך לעבור עוד שלב, אם יש לו גוף כנראה שיש לו נפש, אני מדבר וזה מגיע בסופו של דבר אל הנפש. רואים אדם עם התוכן הרוחני שלו, אף שלא רואים את הצד הרוחני, זו המציאות, נפגשים איתו. זה לראות את ריבונו של עולם בבריאה. כלומר לא מהבריאה אני מכיר את ריבונו של עולם, אלא אני רואה את ריבונו של עולם, רואה את ההופעה האלוקית, רואה את הנוכחות האלוקית בכל הבריאה כולה, לא בתור סימן שיש לי ראיות והוכחות, כשיש ראיות יכולות להיות גם קושיות. אלא רואה כמו שאומר הכוזרי, שאנחנו נפגשנו עם ריבונו של עולם וראינו בעינינו. כשרואים את ההופעה האלוקית, זו מדרגה חדשה, מדרגות מדרגות בעומק האמונה.

ידיעה כללית וידיעה שלמה

וזה מה שנאמר בפסוק: "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלֹת מִצְרַיִם" (שמות ו, ז). וידעתם – אומר הזוהר, ראשית כל, ריבונו של עולם מחזק את ישראל באמונה באופן כללי. לדעת את ה' על דרך כלל, אחר כך לאט לאט, במשך השנים עד ארבעים שנה, עם ישראל הולך ולומד ומכיר את ריבונו של עולם באופן יותר עמוק ויותר מפורט ויותר מושלם. ואז כתוב: "וַיְדַעְתָּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֲלֵ לְבָבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד" (דברים ד, ט).

הידיעה הזאת אחרי ארבעים שנה, היא ידיעה יותר שלמה של הכרת ה'. בהתחלה שיצאו ממצרים יש ידיעה כללית. עדיין לא מכירים את התורה ואת מצוות ה', את כל פרטי ההופעה האלוקית וההדרכה האלוקית. יש כאן תהליך, בהתחלה אני הולך להראות לכם את האותות והמופתים ואתם תיפגשו בהכרה כללית כדי לדעת שיש ה' בעולם.

מה משמעות המילה 'ידיעה'. ברמב"ם בספר המצוות הוא אומר שהמצווה הראשונה להאמין שיש בורא עולם. ובספר יסודי התורה הוא אומר "לידע". מה ההבדל בין להאמין לבין לידע - להאמין זה משהו שנמצא בהכרה, אדם מאמין שיש ריבונו של עולם, אבל לידע זה לחיות את האמונה, לחיות את ריבונו של עולם ממש בפועל. אם ישאלו אותך, אתה מאמין שיש אלוקים כן, אבל אם אתה חי את זה כל יום, שעה שעה, רגע רגע, חי את העובדה הזאת שאתה חי בעולמו של הקב"ה, וריבונו של עולם הוא שנותן לך את כל הכוחות, ומלוא כל הארץ כבודו, חי את זה בפועל, זו בחינה של ידיעה. כי המילה ידיעה כוללת גם הבנה וגם התחברות, כמו ש'וְהָאָדָם יֵדַע אֶת חַוָּה' (בראשית ד, א) זאת אומרת התחבר. המילה ידיעה פירושו של דבר לא רק בהכרה שכלית מופשטת, בהכרה שנמצאת במחשבה אלא לחיות את ההכרה הזו. זהו המהלך שהתחיל ביציאת מצרים "וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם".

הביטחון בה' – גם במצבים הקשים

הזוהר בפרשה שלנו (דף כב ע"א) פותח בפסוק: "בִּטְחוּ בַּה' עַדִּי עַד כִּי בִּנְה' צוֹר עוֹלָמִים" (ישעיהו כו, ד). צריך אדם להיות מלא ביטחון בריבונו של עולם עדי עד. פשוט הפסוק להיות מאוד בוטח בה', בטחו בה' עדי עד. כאשר לאדם טוב, קל מאוד לבטוח בריבונו של עולם, כאשר נהיה קצת קושי, יכול הביטחון להיחלש. בטחו בה' תמיד בכל המצבים, בטחו בה' עדי עד, לבטוח בריבונו של עולם כי הכול ממנו יתברך. מידת הביטחון היא לא רק לדעת שהכול ממנו יתברך, אלא גם לדעת שהכול לטובה ולא לדאוג, להישען על ריבונו של עולם. להאמין ולבטוח שהקב"ה מנהל את העולם, אין רגע אחד ואין דבר אחד שנעשה שלא בהשגחתו של הקב"ה, והקב"ה משיגח לטובה, 'כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד' (ברכות ס:). זאת מידת הביטחון. אדם שומע שיש איזו צרה באיזה מקום, הוא לא דואג שמא זה קשור אליו, כי הוא בוטח בה' תמיד, וגם אם חלילה וחס הצרה קרובה אליו, אז הוא יודע שגם זו לטובה, זו מידת הביטחון. בטחו בה' עדי עד כי ביה-ה' צור עולמים. כלומר יש כאן הסבר למה צריך לבטוח בריבונו של עולם כי אם

אתה בוטח בו, אם אתה נשען עליו, זה ממשיך עליך שפע של טוב, והרי ריבונו של עולם הוא ברא את כל העולם, כל מה שיש בעולם, זה הכול בריאתו של הקב"ה. כי ביה ה' צור עולמים - יה - העולם הבא נברא באות י' והעולם הזה נברא באות ה', כלומר העולמים הם ממנו. האמונה צריכה להיות מתעלה מעלה מעלה אל המקור העליון האלוקי שהוא בעצם מקור הבריאה. צריך להתבונן במציאות האלוקית, שריבונו של עולם הוא המקור שממנו הכול נמשך, אז ממילא הכול תלוי בו, וככל שאתה יותר נשען עליו, יותר בוטח בו, אז השפע שהוא משפיע פועל עליך יותר לטובה.

למה הזוהר פותח בזה, כי הפרשה עוסקת במצב שעם ישראל עדיין נמצא תחת סבלות מצרים. עוד לא יצא מהסבל הזה, וצריך לדעת לבטוח בה' גם במצבים הקשים, במצבים שלא רואים את האור, שלא יודעים מאיפה יגיע הטוב, מאיפה תבוא ההצלה. המצב של עם ישראל במצרים היה, כמו שהזוהר מסביר באופן מיוחד, שהם היו כל כך משועבדים במצרים, במצב של עבדות שבעבדות, מצב של שעבוד כזה מוחלט, שנראה שאין תקווה לצאת ממנו, צריך שתהיה מהפיכה שהופכת את כל המציאות לגמרי. כאן צריך ביטחון גדול בה', "בְּטַחוּ בַּה' עַדֵי עַד כִּי בִּיָּהּ ה' צוֹר עוֹלָמִים".

לימוד מסירות הנפש מהצפרדעים

הגמרא במסכת פסחים בדף נג ע"ב אומרת:

"דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה, שמסרו נפשם על קדושת ה' לכבשן האש? נשאו קל וחומר בעצמם מצפרדעים, מה צפרדעים שאין מצווים על קדושת ה' כתיב בהו' "וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וְגו' וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ" (שמות ז, כח). אימתי משארות מצויות אצל התנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם".

כלומר, הצפרדעים קפצו לתוך התנורים הבעורים, לתוך העיסה והלחם שנאפו בתנורים, וחנניה מישאל ועזריה למדו מהם, שאם הצפרדעים שלא מצווים על מסירות נפש, מסרו את נפשם, אנו שכן מצווים על מסירות נפש, על אחת כמה

וכמה. רש"י מפרש מה ראו - שהם לא דרשו "וחי בהם" ולא שימות בהם. תוספות הקשו מה השאלה, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו נפשם על קדושת ה', הרי מצווה למסור את הנפש שלא לעבוד עבודה זרה. אומר התוספות שני תירוצים: א. שהצלם לא היה של עבודה זרה אלא לכבוד המלכות. ב. שהם יכלו לברוח. כלומר מסביר התוספות שהם לא היו צריכים למסור את הנפש, ואם כך, למה בכל זאת מסרו נפשם על קידוש ה'. והתשובה היא שהם ראו שגם הצפרדעים שלא צריכים היו למסור את הנפש בכל זאת מסרו את נפשם, הם שמצווים על מסירות נפש, על אחת כמה וכמה.

המהרש"א מסביר את רש"י מדוע הם לא דרשו 'וחי בהם', שהם סברו כרבי ישמעאל, שבצנעה על כל הדברים שבעולם לא צריך למסור את הנפש, כולל שלש העבירות החמורות של עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ואם כך היו צריכים לקיים 'וחי בהם', אז למה הם מסרו את הנפש, שלמדו קל וחומר מהצפרדעים שהם לא מצווים כלל על מסירות נפש, ובכל זאת מסרו את נפשם, 'אנו שאמנם לא מצווים כאן, אך כן מצווים באופן כללי, על אחת כמה וכמה'.

בעל ה'שרידי אש', הרב וינברג, מסביר מה היה הלימוד מהצפרדעים. יש כאן לימוד עמוק. הצפרדעים אין להן בחירה, הם בעלי חיים שכל פעולותיהם הן טבעיות, וראינו שהיה להם טבע לשמוע בקול הקב"ה, כביכול לומדים מהצפרדעים שכאשר אדם צריך למסור את הנפש, לא יתחיל לעשות חשבונות ולהתפלפל אם כן חייב או לא חייב. לפעול בטבעיות. אנחנו כל כך אוהבי ה', דבקים בה', לא יכולים להעלות על הדעת לעשות משהו שהוא נגד רצונו של הקב"ה, זה משהו טבעי אצלנו. הדבקות בהקב"ה כל כך מוחלטת, היא צריכה להיות כל כך מושלמת, שכשיש איזה צורך במסירות נפש אין כאן דיון בכלל. זה מה שלמדו חנניה מישאל ועזריה מהצפרדעים, סוג כזה של מסירות נפש מבעלי החיים.

משמעות ארבע הלשונות של הגאולה (מהר"ל)

הפסוק אומר: "לְכֹן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתֶם וְגִאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים" (שמות ו, 1). "ארבע לשונות של גאולה.

אומר המהר"ל (גבורות ה' פרק ל) שארבע לשונות אלו כנגד מה שהקב"ה אומר לאברהם אבינו: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מְאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג). חיסרון ראשון – 'גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ' – לגור בארץ לא להם. עצם ההימצאות בארץ זרה, כשאתה לא בבית, בארץ שיש לה דרך אחרת, שאתה נחשב שם זר, זה חיסרון. חיסרון שני – 'וְעַבְדוּם' – שיהיו עבדים. כלומר לא רק שיהיו גרים יהיו גם עבדים ולא בני חורין. וחיסרון שלישי 'וְעָנּוּ אֹתָם' – לא רק גרים ועבדים אלא גם יענו אותם. בדרך כלל עבדים לא מענים, למה לענות את העבדים, הרי האדון רוצה שלעבד יהיה כוח לעשות כל עבודותיו, כל מה שהוא מטיל עליו, לכן הוא לא מענה אותו. אבל "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם" – הם גם יהיו גרים וגם עבדים וגם יענו אותם. לכן אומר ה' למשה: "לְכֹן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם". ראשית כל לצאת מהעיניים והסבל זה כבר דבר גדול. העיניים קשים מאוד, ורק להגיע למצב שלא יהיו מעונים, זו התקדמות גדולה. שלב שני, 'וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדוֹתֶם' – שלא יהיו עבדים. ועדיין גם כשהם לא עבדים, הם גרים בארץ לא להם, על זה נאמר: "וְגִאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים" זה השלב השלישי לשחרר אתכם לגמרי מרשות מצרים. והרביעי כמובן שנכנסים תחת רשות הקב"ה, "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים" (שם פס' ז).

המהר"ל מתבונן בדבר הזה, כמה גאולת מצרים הייתה גדולה. יש כאן שעבוד כפול גם מצד ישראל וגם מצד מצרים. מצד ישראל – עם ישראל היה כבר מאתים ועשר שנים בגלות, הדור שיצא ממצרים זה דור שנולד כעבד, הוא לא יודע שיש אפשרות של חיים אחרים. יש לו טבע של עבד, טבע להיות משועבד, טבע שלא עצמאי, שאומרים לו מה לעשות. אין לו שום רצון עצמי, התפקיד שלו לעשות

מה שהאדון אומר, והוא בעצמו אין לו עצמאות אין לו חשיבה עצמאית - זה מצד ישראל. ומצד מצרים - הם השתלטו עליהם, והתרגלו שישראל העבדים שלהם, והם שולטים עליהם בכפיה, ולא יכלו לחשוב על אפשרות אחרת. עבדות כפולה גם מצד ישראל וגם מצד המצרים. כנגד המצב הראשון של העבדות של ישראל, 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים'. ה' מוציא אותם מהטבע הזה של העבדות. וכנגד המצב השני של השעבוד מצד המצרים, 'והצילתי אתכם' להציל ממי שבא עליהם ביד חזקה. והדבר השלישי כמובן 'וגאלתי אתכם' לא תהיו גרים שם אלא תצאו ממצרים.

חכמים רוצים להגיד לנו, שנתבונן במעשה הגדול של יציאת מצרים. ריבוננו של עולם מוציא אותנו ממצרים, ממצב שלא יכול להיות נמוך ממנו. פתאום ממש מעומק של העומקים לאיגרא רמא לגבהים כל כך גדולים. זה הפלא הגדול של יציאת מצרים, שתוך זמן קצר השתנה המצב של ישראל, ממצב של עבדים למצב של בני חורין. ובאמת התהליך הזה היה צריך להימשך כל ימי המדבר, להשתחרר לגמרי מהאופי הזה של עבדים, להיות בני חורין.

יציאה מעבדות לחירות בפרט

יש חרות של עם, ויש חרות של אדם. אדם יכול להיות בטבע שלו עם אופי כזה שהוא לא עצמאי, שהוא מושפע ואין לו רצונות משלו, הוא תמיד בטל כלפי אחרים. יכול להיות בטל כלפי אחרים, ויכול להיות בטל כלפי הנטיות השליליות שלו. הוא אפילו לא מרגיש שהוא עושה דברים שהם לא טובים, זה המצב של העבדות שמתרגלים להיות עבדים, ולא יודעים שבכלל אפשר להיות במצב אחר. האדם הזה רוצה להיות נשלט, ולא מבין כמה לא טוב להימשך לדברים שליליים.

ויכול להיות מצב יותר טוב, שאדם מרגיש שהמעשים שלו, וההתנהגות שלו, הם לא טובים, אבל אין לו כוח להשתנות, ההרגלים שולטים עליו. הוא מבין שהוא לא רוצה להיות עבד לאחרים, הוא לא רוצה להיות עבד ליצרים שלו, אבל הוא לא מצליח. היצר הרע הוא האדון שלו שולט עליו. במצב הראשון, האדם לא מרגיש כלל בבעיה. ובשלב השני המצב כבר יותר טוב שהוא מבין שיש בעיה, רק

עדיין היצרים שולטים עליו. ראשית כל, אדם צריך להבין ולהתבונן אם כל מה שהוא עושה הוא עושה טוב. ואם הוא עושה דברים לא טובים, אז לדעת שגם אם עדיין הוא לא יכול להתגבר, לפחות לדעת שזה לא טוב, להיות חפשי במחשבה. השלב הבא, צריך לשאוף כמובן גם בפועל להשתחרר מלהיות עבד ולהיות בן חורין. וכל אדם יכול להיות בן חורין. אי אפשר לכפות את האדם מה לרצות. גם אדם שנמכר לעבד, אפשר להכריח אותו לעשות מעשים, אפשר להכריח אותו לדבר דיבורים, אי אפשר להכריח אותו לרצות. הוא לא רוצה להגיד מה שהוא אומר, הוא לא רוצה לעשות מה שהוא עושה, אין לו ברירה, כי כופים אותו, אחרים שולטים עליו, אבל בפנים, רצונו הוא בן חורין. אז יכול להיות אדם שהוא עבד והוא בן חורין, ויכול להיות בן חורין שהוא עבד או לאחרים או ליצרים שלו.

הרצון של האדם חפשי. אי אפשר לכפות על האדם מה לרצות. אדם חופשי לגמרי ברצונו, והוא יכול לשלוט על כוחותיו ולעשות מה שהוא רוצה. למה לו לתת למישהו אחר לשלוט עליו, ליצר הרע, לתאוות או ליצרים? אדם צריך להרגיש את עצמו בן חורין, שהוא עושה מה שהוא רוצה! ומה שהוא לא רוצה הוא לא עושה! זו היציאה לחרות הפנימית, מין יציאת מצרים שכל אחד ואחד, צריך לשאוף אליה. זה מה שאנחנו אומרים 'בכל יום ויום אדם צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. עוד שחרור ועוד שחרור מנטייה לחולשות וכדו', ואז אדם יכול בכל יום ויום להגיד לעצמו, ולהרגיש את עצמו, כאילו הוא יצא ממצרים להיות בן חורין.

הדרך לחירות – במילוי תוכן

בפרשות שלנו, אנחנו לומדים על החרות של יציאת מצרים, אבל להיות בן חורין זה לא מספיק, צריך מגמה, צריך תוכן של חיים, "וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם" (בראשית לז, כד) - אם אין מים אז יש דברים אחרים (על פי גמרא שבת כב.). מתי אין דברים אחרים - מתי שיש מים, מתי שיש תורה. מתי שיש תוכן פנימי רוחני ערכי,

אז אין שעבוד לדברים אחרים (על פי רמב"ם הלכות איסורי ביאה, פרק כב הלכה כא). זה הדבר הרביעי, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, 'ולקחתי'.

אחרית כראשית

הפרשיות הללו שאנחנו עוסקים בהם, ביציאה מעבדות לחירות, מזכירים לנו את התקופה שלנו - ואנחנו יודעים שאחרית כראשית. גם אנחנו נמצאים בתהליך כזה של שחרור מההרגלים הללו של תקופת הגלות וההשפעות הזרות. אנחנו בתוך התהליך הזה של השחרור. ארבע הגאולות הללו, שלבים שלבים של גאולה שאנחנו נמצאים בתוכה בצד הפרטי ובצד הכללי. וזה עניינינו בימים האלה של הפרשיות האלה, בתקופה הזאת שאנחנו נמצאים בה, שהיא כעין אותה תקופה של יציאת מצרים, אנחנו בתהליך של יציאה מגלות לגאולה, מגלות פרטית ומגלות כללית, יוצאים לגאולת ישראל שנזכה בקרוב.

השיחה נמסרה בשנת התשפ"א

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

